Հրանտ Մաթևոսյան

Մենք ենք, մեր սարերը

12

12

Ծեծեց՝ ծեծեց: Շատերն են շատերին ծեծում, այնպես որ ծեծն այլևս ողբերգություն չէ: Բայց երբ Պավլեն բարձրացավ տեղից, հասակը շտկեց, տեսավ լեյտենանտն իր կրծքից հետ է՝ լաց եղավ: Շատերն են շատերի ծեծել, բայց որ թույլն է ուժեղին ծեծում՝ դա ողբերգության նման մի բան է:

Ամեն ինչ պարզ էր: Ոչխար մորթելը հանցանք չէ, ընդհակառակը, եթե կուզեք իմանալ, ոչխարը հենց մորթելու համար է: Բայց եթե մորթել ես այնպիսի ոչխար, որ օրենքով քոնը չէ՝ այդտեղ արդեն կներես: Ես, պարզ է, քննիչ եմ, ես բացահայտել եմ գողությունը, հիմա մնում է միայն, որ ես հարցեր տամ՝ դու ասես «այո»: Վերջացավ:

Չէ, չվերջացավ: Բանն այն է, որ ես հինգ տարի բանակում պորտ եմ մաշել: Հրամայել են պառկիր՝ պառկել եմ, հրամայել են՝ «ոտքդ բա՛րձր, բարձր, կոտրած չի ոտքդ...»: Այս կարճ կյանքում մարդուս հասնում է դառնության մի բաժին, ուրախության էլ՝ մի բաժին: Տղամարդու նման ես իմ բաժին տանջանքը կերել եմ: Ոչ ոքի չեմ խնդրել

թեկուզ մի պատառ, թեկուզ մի գդալ վերցնելու տանջանքի իմ բաժնից: Ու հիմա ես իմ ուրախության բաժնի վրա եմ և նորից տանջանք համտեսելու ախորժակ չունեմ: Ու իմ ուրախությունից էլ ոչ ոքի չեմ տա մի գրամ: Դու է՛լ, քո Ռևազն է՛լ,

Յատուկ Պոէմ

քո Ռևազի ոչխարներն էլ... Պավլեն ես չեմ... Պավլեն ոչխարից տեղեկություն չունի: Ոչխարն ի՞նչ է: Լսած չկամ: Գնա գործի՛դ, թե չէ... Գյուղխորհրդի պատերը Պավլեն է դրել: Դրսի կողմից երևում է, ճակատի քարին Պավլեն գրել է ՊԱՎԼԵ: Դռան տակի նստարանին Պավլեն դանակի ծայրով փորել է ՊԱՎԼԵ: Տակը փորել է ԻՇԽԱՆ: Մի ուրիշը (դրանք Ջավենի կլոր գրերն են) ՊԱՎԼԵ-ի դիմաց փորել է ՄԱՅՈՐ: Այդ նստարանի մեխը մի անգամ ճղել է Պավլեի գնդապետական շալվարը: Պավլեն քարով մեխը խորն է մղել: Սա Անտառամեջն է, Պավլեի տունն է, ձեր այդ հարցաքննությունները տարեք ձեր տուն:

– Ես ոչխարից տեղեկություն չունեմ:

– Չունե՞ս:

– Չէ: Ո՞ւմ ես վախեցնում:

– Չունե՞ս:

– Ձենդ մի բարձրացրու, չունեմ:

– Կանգնիր...

– Գլխիս գեներալ չես: «Կանգնի՞ր» որն է:

...Գիտեին, որ քննիչը քաղցած է, քաղցից ուղղակի սատկում է, բայց չպահեցին հացի, որպեսզի անհարմար չզգա: Նա գյուղից փախավ թաքուն:

Անտառամեջ գյուղում մի Ստեփան բիձա կա: Մի քսան տարի կլինի այս Ստեփան բիձան յոթանասուն տարեկան է. ոչ ավելանում է, ոչ պակասում: Պետք է ենթադրել, որ մի ժամանակ նա հիսուն տարեկան է եղել, ապա՝ քառասուն, ապա, հայ գիդի հա՛, երեսուն... Իր պատմելով, մի ժամանակ ուժեղ ու սրտոտ է եղել, մահակն առած կռվել է արջի հետ, խեղճ արջին շան ծեծ է տվել: Իսկ գյուղի պատմելով Ստեփան բիձան ջահել չի եղել, որ արջի հետ մահակով կռվեր. Ստեփան բիձան էն գլխից էլ յոթանասուն տարեկան է եղել, իրեն-իրեն խոսող ու մի քիչ էլ փչան, իսկ որ խոսքը խոսք բերեց՝ շատ փչան: Փչան է թե փչան չի, Ստեփան բիձան երբեմն համով բաներ է պատմում:

– Կոլխոզը որ եկավ՝ գնացի երկու օր ժողովրդի հետ աշխատեցի: Տեսնեմ Աբգար նախագահս փնթփնթում է, թե չես աշխատո՛ւմ, ամբողջ օրը փչում ու ժողովրդին խանգարում ես: Տվածնին էլ՝ աշխօր: Ասացի՝ ոչ կգա՛մ, ոչ էլ փչեմ: Պարապ նստած դես մտածեցի, դեն մտածեցի՝ մեկ էլ տեսնեմ մեր հի՛ն խոտհարքը հնձում եմ: Հնձում եմ, ո՛նց եմ հնձում: Ճաշին նստեցի՝ որ շունչս տեղը բերեմ՝ տեսնեմ Աբգարս ձիուն նստած շորորալով գալիս է: Ղեկավարում է Աբգարս: Կալերի պահակ չի՝ տնտեսության նախագահ է, ղեկավարում է:

Գոռացի ասացի՝ «Աբգա՛ր, մոտ չգաս: Դա գալիս է, կարծես իրեն չեն ասում ու արյան գիժ Ստեփա՛նը չի ասում: Հիմա գերանդին բռնել եմ, գոռում եմ՝ «Աբգա՛ր, մոտ մի արի, վիզդ կկտրեմ, Աբգա՛ր, արնատեր մի դարձնի, ինը երեխա ունեմ, երեխեքս մեղք են, ինձ բերդ կգցեն, երեխեքիս խղճա, Աբգա՛ր, Սիբիր կքշեն, Աբգա՛ր, մի արի, խնդրում եմ... գլուխդ թոցրի, այ թոցրի՝ գյուղը մնաց առանց ղեկավարի, Աբգա՛ր, ես պատասխանատու չեմ, քո տունը քանդվի, բա դու խիղճ չունե՞ս, որ ինձ արնատեր ես դարձնում... Դո՛ւ գիտես, արի, իմը կտրելն է՝ կտրեցի, Աբգար»: Ու գերանդին էլ կտրելու եմ պահել, բայց մահն աչքը բռնել է, բանի տեղ չդրեց, եկավ: Գերանդին մի կողմ դրի, ասի՝ «դու ուզում ես ինձ Սիբիր տանեն, բայց Ստեփանը Սիբիր գնացող չի», ձիու վրայից Աբգարիս քաշեցի դրի տակս, ասացի՝ իմը խեղդելն է՝ չեմ խնայի, կխեղդեմ: Խեղդում եմ, ո՛նց եմ խեղդում: Որ ժամացույց լիներ՝ մի ժամից ավել խեղդում եմ: Աբգարս թուլացա՛վ,

դարձավ կես ժամվա հորթ: Ասացի՝ Է՞դ էիր ուզում, Աբգար ջան, ղեկավար էիր՝ դարձար կես ժամվա հորթ: Հիմա նստել եմ վրան, շունչ եմ առնում, մեկ էլ աչքիս մի կարմիր բան ընկավ: Նայեմ տեսնեմ՝ Աբգարիս կարմիր գրքույկը: Ծնկներս թուլացա՛ն: Ասացի՝ ես Սիբիրից էի

փախչում, բայց դարձա սիբիրական: Ստեփանն իրեն կորցնող չի, Աբգարիս քաշեցի վրաս, ես մտա տակը: Աբգարիս ձեռները դրի բկիս, ասացի՝ «Աբգար ջան, խեղդիր... Տեղն է, խեղդիր, Աբգար ջան, մենակ՝ գյուղամիջում բան չասես»: Խեղդեց, չխնայեց: Լավ խեղդեց: Տեսա որ շատ է խեղդում, ասի՝ «էս շան տղեն ինձ սպանելու է»: Ստեփանն իրեն կորցնող չի, տակից սկսեցի Աբգարիս խեղդել: Բայց տակից դուրս չեմ գալիս, տակից եմ խեղդում: Ասում եմ՝ թող կարծի ինքն է խեղդում: Աբգարս էդպես համ ծեծ կերավ, համ էլ կարծեց ծեծ է տվել: Բայց

ապրի, գյուղամիջում բան չէր ասել: Ու տեսավ ինձանից կոլխոզ չի դուրս գա՝ ասաց մասնավորի ոչխարը պահիր, վերջդ տեսնենք ինչ է լինում: Ճի՞շտ է, Աբգար:

Գյուղի ամենաառաջին նախագահը, ծտերից ու սագերից կալերի այժմյան պահապանը, ժպտում է:

– Ճիշտ չի՞, Աբգար ջան:

– Երեսից ճիշտ է,– մեղմ ժպտում է պահապանը,– բայց իրականում սխալ է, Ստեփան:

– «Երեսից ճիշտ է, իրականում սխալ է» – ուսերը բարձրացնում է Ստեփան բիձան,– թերատ խոսում էիր՝ ասացին խելոք մարդ է, նախագահ կարգեցին:

– Քո հասկանալու բանը չի, Ստեփան: Քոնը տակից խեղդելն է՝ խեղդել ես:– Աբգարը ծխախոտ է կպցնում ու շարունակում.– Ես կուսակցական էի, Ստեփանը՝ ոչ: Ես իշխանություն էի, Ստեփանը՝ ոչ: Ստեփանի գլխին ես արտոնյալ էի: Ստեփանը կճնշվեր իր անարտոնյալ վիճակից: Դե հիմա դո՛ւք հաշվեք. եթե ես՝ քառասուն տարեկանս ու կուսակցականս, խեղդեի յոթանասուն տարեկանին ու անկուսակցականին, երեկվա իրենց խոտհարքում, իրենց տանը, Ստեփանի սիրտը չէ՞ր պատռի: Կպատռեր: Թողեցի՝ մի երկու խփեց ու առաջ գցած բերի տուն: Ճանապարհին համոզեցի՝ որ դառնա մասնավորի ոչխարած:

– Ճիշտ է,– ասում է Ստեփանը,– էդ էր:

Յատուկ Պոէմ